

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
Instytut Historii i Archiwistyki
Katedra Historii XIX w.

Monika Andrasz-Mrożek

MAGISTRAT MIASTA KRAKOWA 1866-1914. USTRÓJ, KADRA I MECHANIZMY ZARZĄDZANIA MIASTEM.

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

Założeniem pracy było wypełnienie luki w badaniach nad samorządnością w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej. Wyjątkowy rok 1866 w historii dziewiętnastowiecznego Krakowa można uznać za przełomowy jeśli chodzi o kondycję miasta. Do tej daty zmagало się ono ze skutkami wcielenia do monarchii austriackiej ze wszelkimi wynikającymi z tego konsekwencjami: wyludnieniem, germanizacją, nadmiernym fiskalizmem, upadkiem przedsiębiorczości. Dorzucić do tego trzeba status twierdzy, którym Kraków „cieszył” się aż do czasu odzyskania niepodległości.

Sam Magistrat jako urząd w latach 1866–1914 musiał dostosować się do nowych warunków ustrojowych. Przed pierwszymi wyborami samorządowymi doby autonomicznej, urzędnicy magistraccy przyzwyczaili się być ramieniem wykonawczym rządu. Powstanie samorządu, przejęcie przez gminę wielu ważnych zadań, odpowiedzialność przed Radą, znacząco zmieniły usytuowanie Magistratu w strukturze ustrojowej miasta. Magistrat jako urząd administracji publicznej był sformalizowaną organizacją, zatem i mechanizmy jego działania, czy to wewnętrzne, czy zewnętrzne miały charakter czysto biurokratyczny. Jego cechy: formalizm, profesjonalna kadra urzędnicza, procedury, rozdzielenie środków administracji od zarządzającego – to opis pasujący bardzo dobrze do modelu formalnej organizacji stworzonego przez filozofa i socjologa Maxa Webera. Magistrat krakowski nie różnił się w tym zakresie w niczym od innych urzędów miejskich w monarchii austriackiej, działał przecież w tej samej strukturze państwa. Różnice wynikały z lokalnych warunków. Trudności w zarządzaniu miastem mające związek ze statusem twierdzy, niewątpliwie utrudniały działania miasta, w

odróżnieniu od stołecznego galicyjskiego Lwowa, który cieszył się o wiele większą przestrzenią życiową, bez wojskowych restrykcji prawnych. Fakt, że Kraków dla Polaków był miejscem pielgrzymek narodowych, pielęgnowania polskich tradycji, na pewno miał wpływ na budowlane służby miejskie, od których oprócz zwykłego nadzoru budowlanego oczekiwano także działań w sferze konserwacji zabytków.

Magistrat był głównym obok prezydenta miasta organem wykonawczym Rady Miejskiej, pełnił jednak jednocześnie rolę urzędu administracji politycznej, czyli państwowej. Stwarzało to problemy natury proceduralnej, choć ze względu na to, że miasto bezpośrednio podlegało nadzorowi Wydziału Krajowego i c.k. Namiestnictwa, ominięto jeden szczebel w drodze odwoławczej; w tym zakresie dla mieszkańców miało to pozytywny skutek: ograniczenie biurokracji.

Kadrę Magistratu stanowili urzędnicy conceptowi i manipulacyjni oraz służba niższa. Działali oni w określonej strukturze, ściśle zhierarchizowanej organizacji. Pragmatyka służbowa dokładnie określała kwalifikację do służby w samorządzie, warunki zatrudnienia, prawa i obowiązki urzędnika i sługi oraz kary dyscyplinarne.

Czterdzieści lat funkcjonowania Magistratu pokazało, że w warunkach autonomii i samorządu, organizacja, która przez lata została wytrenowana do egzekwowania rządowych rozporządzeń i poleceń, dość szybko, w ciągu kilku lat potrafiła się dostosować do nowej rzeczywistości. Niemiała w tym zasługa prezydentów miasta kierujących Magistratem, którzy, będąc jednocześnie radcami miejskimi pochodzącymi z wyboru mieszkańców, czuli się prawdziwymi gospodarzami miasta, a nie administracyjnymi urzędnikami pochodzącymi z cesarskiego mianowania.

Podstawą badań była kwerenda archiwalna w pierwszym rzędzie w zespole akt miasta Krakowa przechowywanym w Archiwum Narodowym w Krakowie, następnie jako uzupełnienie i materiał porównawczy kwerendą zostały objęte akta Magistratu miasta Lwowa przechowywane w Państwowym Archiwum Obwodu Lwowskiego we Lwowie. Odrębną grupą materiałów źródłowych jest współczesna prasa, pamiętniki, relacje i korespondencja, w części publikowana lub dostępna online. Badania zostały uzupełnione dotychczasową literaturą przedmiotu.

Przy opracowaniu i prezentacji tematu dysertacji doktorskiej zastosowano metody badawcze: kwantytatywną, porównawczą i genetyczną.

Konstrukcja pracy zawiera wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, zestawienie bibliograficzne oraz Wykaz urzędników i sług miejskich Magistratu

stoł. król. miasta Krakowa w latach 1866–1914 stanowiący aneks.

We Wstępie przedstawiono szczegółowo założenia badawcze, stan badań oraz założenia metodologiczne badań oraz źródła historyczne

W pierwszym rozdziale opisano sytuację miasta w przełomowym dla Krakowa roku 1866. Kluczowe dla warunków funkcjonowania miasta były dwie dekady poprzedzające pierwsze wybory do samorządu miejskiego w autonomicznej Galicji. W drugim rozdziale znalazło się szerokie omówienie okoliczności nadania statutu miastu w 1866 r., jego późniejszych zmian oraz analiza ustrojowa. Trzeci rozdział poświęcono kadrze magistrackiej od stojącego na czele urzędu prezydenta, przez urzędników poszczególnych szczebli po sługi miejskie. Badaniu został poddany skład liczebny i pragmatyka kariery.

Czwarty rozdział zawiera szczegółową analizę ustrojową urzędu oraz opisanie mechanizmów zarządzania miasta

Istotną częścią pracy jest wykaz urzędników i sług miejskich Magistratu obejmujący 857 osoby (nazwisko i imię, zajmowane stanowiska, przebieg służby, informacje o rodzinie, wykształceniu czy innej działalności, informacje źródłowe)

W pracy oprócz analizy opisowej, informacje przedstawiono również w syntetyczny sposób za pomocą wykresów i tabel. W pracy umieszczono także materiał ilustracyjny (portrety prezydentów i urzędników, fotografie budynków magistrackich, wyposażenia kancelaryjnego, reprodukcje dokumentów).